

ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ В ОСВІТНІЙ СПАДЩИНІ ОЛЕКСАНДРА СТРОНІНА

A Уперше розглядаються погляди О. Сtronіна на проблему освітнього моніторингу. Визначені основні пріоритети педагога в даному питанні. Відзначається переконання в тому, що педагог побудував власну систему моніторингу рівня навчальних досягнень учнів на основі принципів об'єктивності та універсальності. Доведено, що обґрунтована вчителем система освітнього моніторингу базувалася на індивідуальному та компетентністному підходах.

Ключові слова: О. Сtronін, індивідуальний підхід, компетентністний підхід, освітній моніторинг, універсальність.

Вадим Пилипенко. Вопрос оценивания учебной деятельности учеников в образовательном наследии Александра Сtronина.

A Впервые рассматриваются взгляды А. Сtronина на проблему образовательного мониторинга. Определены основные приоритеты педагога в данном вопросе. Отмечается убеждение в том, что педагог построил свою систему мониторинга учебных достижений учеников на основе принципов объективности и универсальности. Доказано, что обоснованная учителем система образовательного мониторинга базировалась на индивидуальном и компетентностном подходах.

Ключевые слова: А. Сtronин, индивидуальный подход, компетентностный образовательный мониторинг, универсальность.

Vadym Pylypenko. Educational monitoring in the heritage of Alexandre Stronin.

S The article touches upon A. Stronin's ideas on the problem of educational monitoring? defined the main teacher's priorities in this question. The teacher's opinion on achieving the aim is only possible on the basis of principles of objectivity and universality is noted in the article. It was proved that trends system problem of educational monitoring was based on two components: individual and competence approaches as main components of teacher's pedagogical concept.

Key words: A. Stronin, individual approach, competence approach, educational monitoring, universality.

Постановка проблеми. У часі становлення вітчизняної освітньої системи дискусійним залишається питання підходів до оцінювання навчальних досягнень учнів. Освітні реформи 1993 і 2000 років не вирішили в повній мірі проблем моніторингу успішності в школі. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти» передбачає можливості використання в навчальних закладах інших систем оцінювання, серед яких пропонуються рейтингова система і портфоліо. Але цей перелік не є вичерпним і дозволяє педагогам із метою вдосконалення процесу моніторингу успішності учнів упроваджувати власні розробки. Неоціненним джерелом для поповнення теоретичного досвіду з даного питання може стати вітчизняний історико-педагогічний досвід, зокрема напрацювання українських учителів-новаторів, які передбачає питаннями об'єктивного і вправданого оцінювання успішності учнів.

Серед таких, безсумнівно, був Олександр Іванович Сtronін – видатний освітній і громадський діяч, який усю свою педагогічну діяльність провів у руслі неперервного педагогічного експерименту. Запропонований учителем нетрадиційний підхід до навчання неодноразово наштовхувався на жорстку критику і серед реакційно налаштованих колег, і в середовищі освітньої адміністрації Полтавської губернії. Але основним критерієм педагогічної успішності О. Сtronіна стали його вихованці, про яких сучасник учителя М. Балін писав, що їх можна пізнати за «полтавськими очима», які були наповнені «молодою сміливістю та свідомою добродушністю» [2, с. 98]. О. Сtronін виховав плеяду видатних суспільних діячів, які продовжили його

починання. Серед них були: видатний громадський діяч і науковець М. Драгоманов, відомий педагог, публіцист і просвітник В. Гнилосиров, письменник і культурний діяч М. Старицький та ін.

Однією з провідних складових дидактичного успіху педагога був його підхід до оцінювання діяльності учнів. О. Сtronін протягом усієї кар'єри шукав найоптимальнішу систему моніторингу рівня навчальних досягнень, що стало основою для теоретичного обґрунтування підходів учителя до даного питання.

Метою статті є характеристика підходів О. Сtronіна до оцінювання навчальної діяльності учнів і аналіз педагогічних поглядів учителя у сфері освітнього моніторингу.

Аналіз актуальних досліджень. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених громадській активності та науковим поглядам О. Сtronіна, освітній аспект його діяльності довгий час залишався поза увагою вчених. Зокрема, його суспільна діяльність і політичні погляди розглядалися в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників (Т. Бевз, А. Маркова, С. Світленко). Наукові розвідки О. Сtronіна в галузі соціології стали предметом досліджень сучасних російських учених (К. Оганян, О. Симонова). окремі аспекти педагогічної діяльності вченого аналізувалися у біографічних працях П. Гуревича та В. Лейкіної-Свірської. З огляду на зазначені тенденції, констатуємо відсутність окремих досліджень, присвячених моніторингу навчальної успішності учнів в освітній діяльності та педагогічних поглядах О. Сtronіна.

Виклад основного матеріалу. Освітня діяльність О. Сtronіна припала на середину XIX ст. Це був час перших кроків царської влади у бік лібералізації Російської імперії. На фоні загального пожвавлення

суспільного життя педагог відчув реальні можливості для початку трансформацій в освіті. Не виголошуючи пафосних заяв та амбіційних прокламацій, він розпочав удосконалювати процес навчання та виховання зі своєї педагогічної практики. У другій половині 50-х – на початку 60-х років XIX ст. він працював учителем історії в Першій полтавській чоловічій гімназії та разом з активними діячами місцевої громади організовував недільні школи [3, с. 52]. Ці два типи навчальних закладів стали місцем для дидактичного новаторства педагога.

За роки освітньої діяльності О. Сtronін розробив самобутню дидактичну систему, що мала антропоцентричний характер і спрямовувалася на неперервне забезпечення вдосконалення знань і вмінь учнів. Вона базувалася на вдалому поєднанні класно-урочної системи з нетрадиційними формами організації навчальної діяльності учнів. Такі сміливі педагогічні кроки вимагали від освітянина зміни традиційної системи оцінювання, адже вона не могла забезпечити в повній мірі реалізацію всього потенціалу розробленої вчителем дидактичної системи.

О. Сtronін наголошував, що в дидактичній системі провідне місце повинно бути відведене моніторингу навчальної успішності учнів, адже навчання приносить користь, коли помітні його результати. Протягом XIX ст. в Россійській імперії було проведено кілька спроб реформування системи оцінювання навчальних досягнень учнів. Зокрема, реформа 1804 року передбачала видачу учням за правильні відповіді кольорових кульок і кожен набирає собі певну кількість таких відзнак – найкращим був показник у 90 кульок. Згодом, у 1818 році запровадили чотирибальну систему, яку невдовзі замінила п'ятибальна [5, с. 38]. Як бачимо, зміни стосувалися лише кількісних показників і принципової різниці між кульками та оцінками фактично не було. Освіта потребувала системних змін, пов'язаних із новими підходами до самої сутності оцінювання.

На середину XIX ст. учні гімназій неодноразово страждали від суб'єктивності оцінювання їхньої навчальної діяльності. Останнє негативно впливало на їхній розвиток та формувало відразу до самого процесу навчання. Траплялися випадки, коли успішні гімназисти через суб'єктивні обставини залишалися на повторний рік навчання. Часто навіть позитивні результати в навчанні не гарантували вихованцеві успішного переведення в наступний клас. Наприклад, О. Сtronін із неймовірним розчаруванням згадував, що за перший рік навчання в Прилуцькому повітовому училищі йому було надано похвальний лист за успіхи у навчанні й поряд із цим відмовлено в зарахуванні до другого класу через неповноліття [8, с. 16].

Це був один із великої кількості тогочасних недоліків системи оцінювання. Окрім цього, вчителі часто формалізували оцінювання, не звертали належної уваги на особисті інтереси учнів, їхній психологічний стан та інші суттєві обставини. Аналогічні процеси відбувалися й у Першій полтавській чоловічій гімназії. Так, М. Драгоманов згадував, що попередник О. Сtronіна на посаді учителя історії М. Стеблин-Каменський взагалі не приділяв уваги належній діагностиці навчальної успішності учнів. Не встигнувши опитати більшість учнів класу за звітний місяць, він просто виставляв оцінки на власний розсуд. М. Драгоманов отримав трійку,

що образило його однокласників. На наступному занятті вони повідомили вчителя, що М. Драгоманов добре знає історію, багато читає і несправедливо йому ставити таку низьку оцінку. Учитель запитав, що той читав з історії та дорікнув йому щодо складності опрацьованої літератури, але виправив оцінку у звіті на п'ятірку. Із того часу М. Стеблин-Каменський жодного разу не опитував М. Драгоманова, але завжди у місячних звітах ставив «відмінно» [4]. Тому О. Сtronін, який замінив 1855 року М. Стеблина-Каменського, необхідно було докорінно змінити ставлення учнів до оцінювання успішності з його предмета.

Відома педагогічна взаємодія, яка склалася між О. Сtronіним і М. Драгомановим, не впливила на оцінювання успішності останнього. Педагог був принциповим і ставив оцінки відповідно до навчальних успіхів, не зважаючи на особисті стосунки з учнями. Зокрема, М. Драгоманов, не зважаючи на свій статус серед гімназистів хорошого знавця історії, мав четвірку в місячному звіті зі всесвітньої історії [7]. Як бачимо, О. Сtronін відходив від стереотипного оцінювання і намагався максимально актуалізувати процес оцінювання, зацікавити учнів у підвищенні рівня успішності.

У роки активної педагогічної діяльності Олександр Іванович намагався максимально урізноманітнити систему оцінювання учнівської успішності, враховуючи індивідуальні здібності учнів. Зокрема, проводячи іспит, педагог відмовлявся від традиційних білетів із записаними в них окремими запитаннями. Він не хотів оцінювати учнів за випадковими питаннями. Учитель цінував систему знань і практичне розуміння теми, а стара система ставила учнів та екзаменатора у жорсткі рамки. О. Сtronін спочатку пропонував проводити екзамени у формі бесід, предметом яких ставав увесь вивчений матеріал в узагальненому вигляді [8, с. 20]. Саме здатність узагальнювати вивчене та можливість інтерпретувати засвоєний матеріал були для педагога визначальними в оцінюванні учнів [8, с. 19]. Тому він під час розгляду окремих тем просив когось із вихованців систематизувати матеріал, виокремивши головні моменти вивченого [8, с. 19].

Учитель найбільше остерігався несправедливості в оцінюванні, тому намагався максимально об'єктивно підходити до відповіді кожного з учнів. Зрештою, він вирішив повернути білети. У кожному з них було по 10–20 запитань із усього курсу, але в різних інтерпретаціях [8, с. 20]. За нових обставин педагог міг отримати умовний зріз рівня оволодіння матеріалом кожного з учнів та убепечити їх від будь-яких випадковостей. З іншого боку мінімальним був суб'єктивізм екзаменатора, адже учень мав можливість підготуватися до відповіді на запитання в білеті.

Новаторський підхід до оцінювання навчальної успішності неодноразово ставав предметом внутрішньої боротьби педагога. Він намагався досягти найвищого рівня об'єктивності, водночас відсторонившись від найменшої можливості учнівської критики. Але побоювання освітянина виявилися даремними. Учні захоплено сприймали його систему оцінювання [8, с. 20].

В основу творчого пошуку педагога було покладено принцип постійного вдосконалення оцінювання успішності учнів. О. Сtronін не боявся відступати

від своїх переконань, якщо вони виявлялися хибними. Навпаки, кожен невдалий професійний крок ставав стимулом до вдосконалення та творчого пошуку. Учитель завжди був вимогливим до своїх учнів і до самого себе. Таке ставлення до виконання власних обов'язків формувало його професійний авторитет як серед колег, так і серед вихованців.

Виходячи із практичного досвіду, О. Сtronін запропонував власну оригінальну систему оцінювання навчальних досягнень учнів. Педагог відкидав будь-які способи узагальнення навчання. Він був прихильником глибокої профілізації та індивідуалізації навчального процесу для забезпечення різноманітності, оригінальності та самобутності розвитку особистості [9, с. 19]. Такий підхід суперечив традиційним системам діагностики навчальної успішності учнів. Освітянин критикував звіньяльний підхід до оцінювання всіх вихованців у однаковій мірі за успіхи з усіх предметів. Він зазначав, що краще замість того, щоб вимагати умовно з десяти предметів по трійці як посередньому між одиницею та п'ятіркою, поставити вимогу отримати суму балів з усіх предметів – тридцять. А розподіл балів віддати повністю на розсуд учня, який міг би з п'яти предметів отримати п'ятірки, а з інших п'яти – одиниці, не потерпаючи від цього [9, с. 19]. Таким чином, учневі надавалася можливість для повної самореалізації і самовдосконалення в близькій йому сфері. Такі критерії оцінювання ставили особистість та її інтереси в основу системи навчання, що в свою чергу повинно було забезпечити перевагу вибору над примусом, різноманіття над однomanітністю, якість перед кількістю [9, с. 19].

Розвиваючи думку щодо оцінювання навчальних досягнень, О. Сtronін дійшов висновку, що на віть пропонована ним система може слугувати для майбутнього суспільства лише тимчасовою поступкою на шляху до повного звільнення особистості від суб'єктивного оцінювання навчальних успіхів. Із просвітницької точки зору ніхто не зможе стримувати людину в задоволенні навчальних потреб заради її особистого самозростання. Навпаки, навчальний заклад повинен сприяти саморозвитку людини, забезпечувати її особистий інтерес. Педагог висловив переконання, що екзамени та штучні переведення з класу в клас обмежують особистість. Краще було б, якби залежно від особистих потреб учень сам переводив себе на новий рівень навчання [9, с. 19]. Екзаменаційний контроль знань можна використовувати лише при прийомі на роботу спеціаліста певної галузі. Людина отримує можливість спробувати себе в тій чи тій професії. Не отримавши бажаної роботи, вона знову повинна продовжувати навчання заради самовдосконалення. О. Сtronін наголошував: «Якщо вам потрібен спеціаліст, самі ж його й екзаменуйте, якщо потрібна інтелігентна людина, знову екзаменуйте, а навіщо тоді екзаменувати того, хто не буде у вас просити ніякого права на працю» [9, с. 20].

У даній системі моніторингу досягнень учнів провідне місце належить компетентнісному підходу. У центрі оцінювання стояла практична потреба оволодіння навичками та можливість їхнього використання для забезпечення самореалізації особистості. На сьогоднішній день таке оцінювання вважається одним із найперспективніших напрямів педагогічної діагностики. На початку ХХІ ст. за сприяння

ЮНЕСКО та за участі інших міжнародних організацій було розпочато активну діяльність із метою впровадження ідей компетентнісного навчання у зміст освіти країн ООН [1, с. 6]. Із здобуттям незалежності в Україні розпочалася активна модернізація вітчизняної освіти, одним із провідних напрямів якої є впровадження компетентнісного підходу в усіх освітніх галузях. Із цією метою проводиться активний моніторинг методів навчання, аналізується зарубіжний досвід їхнього впровадження [6, с. 4]. О. Сtronін, роблячи лише перші кроки на шляху до подолання тотальної неграмотності серед широких мас населення, звертає увагу на компетентнісні характеристики здобутих знань і пропонував і впроваджував на практиці дієві методи оцінювання результатів навчальної діяльності учнів.

Висновки. Як бачимо, освітня діяльність О. Сtronіна проходила в постійному пошукові найоптимальніших способів оцінювання успішності знань учнів. Педагог постійно вдосконалював власну систему моніторингу рівня навчальних досягнень, що виходила з принципів об'єктивності та універсальності. Учитель завжди намагався не просто поставити певну оцінку, а й зробити її стимулом для розвитку вихованця, його самовдосконалення. Олександр Іванович намагався комплексно оцінити рівень засвоєння учнями матеріалу.

Треба наголосити, що така вимогливість імпонувала учням та була однією з головних причин формування неабіякого професійного авторитету О. Сtronіна.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що отриманий О. Сtronіним педагогічний досвід став стимулом до теоретичного обґрунтuvання і розвитку поглядів учителя на оцінювання діяльності учнів. Педагог розробив самобутню систему освітнього моніторингу, що базувалася на індивідуальному та компетентнісному підходах.

Висловлюємо переконання, що і в сучасних умовах пошуку новітніх пріоритетів оцінювання успішності учнів погляди О. Сtronіна є актуальними та готовими для впровадження. Це підтверджувалося й тим, що однією з характерних рис сучасного освітнього процесу є вузька спеціалізація і життєва компетентнісність.

Перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів і напрямів освітньої діяльності О. Сtronіна. Предметом наступних розвідок можуть стати погляди педагога на питання змісту освіти, методів і засобів навчання. Подальшого дослідження потребують питання викладацької діяльності вчителя, формування колективу в групі, позакласної роботи з вихованцями.

Література

1. Quality education and competencies for life/ Workshop 3 // Background Paper. – 2004. – Р. 6.
2. Бевз Т. Олександр Сtronін та його роль у становленні політичної науки в Україні / Т. Бевз // Український історичний журнал. – 2007. – № 5. – С. 96–109.
3. Граховецький Д. Перша недільна школи на Полтавщині та їх діячі (1860–62 рр.) / Д. Граховецький // Україна. – 1928. – Кн.4. – С. 51–78.
4. Драгоманов М. Два учителя: [Електронний ресурс] / М. Драгоманов // Ізбраник. – Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/drag/drag23.htm>
5. Канівець Т. Основи педагогічного оцінювання / Т. Канівець. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М., 2012. – 102 с.
6. Комpetentnіsnyj pіkhoj u sучasnij osviti: svitovij dosvіd ta ukraїnskij perspektivi: [biblioteka z osviti polityki; za zag. red. O.B. Ovcharuk]. – K. : "K.I.C.", 2004. – 112 c.
7. Пчілка О. У Полтавських школах : [Електронний ресурс] / О. Пчілка // Пчілка О. Спогади про Михайла Драгоманова. – Режим доступу : <http://www.dragomanov.info/index.html>
8. Сtronін А. Днівник с 1848 по 1888 годы. – Т. 1 (1863–1864); [1-й варіант, где много исправлений] // ОР РНБ г. Санкт-Петербурга. Ф. 752. Д. 3. – 47 с.
9. Сtronін А. Теорія личності: тетрадь 1 / А. Сtronін / Сtronін А. Теорія личності (по матеріалам рукописі) [авт.-сост. наукового исследования К. Оганян]. – М. : ИНФРА-М, 2012. – С. 7–41.